

Letlands frihedsdag: Historie, kunst og smagsoplevelser

Hermed følger anden og sidste beretning fra en fem dages sølvbryllupstur til den lettiske hovedstad Riga

TEKST OG FOTO: HENRIK KØHLER
redaktion@midtjyllandsavis.dk

Rigas centralmarked Centraltirgus, er en af de mest imponerende steder i byen. De store kuppelformede haller ligger ved Daugavaflodens bred, blot få hundrede meter fra den gamle by.

De blev oprindeligt bygget til at huse tyskernes zeppelinere, men fungerer i dag som et gigantisk eldorado for friske grøntsagsprodukter, frugt, blomster, honning, souvenirs, delikatesser, en slagterafdeling samt en sektion for fisk og skaldyr, som vi aldrig før har mødt noget sted. Alene udbuddet af røgede produkter er overvældende.

Findes hovedparten af de fisk virkelig i Østersøen? Det må man formode, for det giver vel ikke mening at transportere varerne helt hertil fra Nordsøen eller Atlanterhavet.

For en gangs skyld bor vi ikke i lejlighed på vores rejse, for ellers havde vi med sikkerhed slæbt af sted med røgvare, fiskerogn og eksotiske skaldyr. Nu må nøjes med det visuelle indtryk, men det er bestemt også noget værd.

Havneområdet med de gamle pakhus er heller ikke et sted, man må gå glip af. Pakhusene blev Unesco-beskyttet i slutningen af forrige århundrede. I et af dem er indrettet et Holocaust museum.

Det udendørs område domineres af en 30 – 40 meter lang mindemur med navnene på de 70.000 lettiske- og 25.000 jøder fra andre europæiske lande, der måtte lade livet her. Inde i de gamle pakhus møder man for eksempel et stort rum med firkantede papirlamper, der i billeder og tekst fortæller om enkelte personers skæbne. Det er fint og informativt.

I et lille traditionelt lettisk træhus kan man i en lille lejlighed med skrævægge på første sal, tapetseret med aviser, opleve en bolig fra ghettoen, hvor mennesker, der ikke nødvendigvis kendte hinanden, var stuvet sammen, og hvor sengene stod for 90 procent af møblementet. Det er stærkt og smukt lavet. Tankevækkende er det, hvor relativt nemt vi herhjemme slap gennem den periode i historien.

Fra havneområdet står vi på en af de blå sporvogne og kører mod en ubekendt destination. Billet er åbenbart noget, man skulle have sørget for, inden man stod på. Vi må give den som uvildende turister, hvis der skulle blive kontrol. Det fine ved at køre i sporvogn er, at man i ro og mag kan sidde og kigge på de mange interessante typer, der står på og af. Og så kommer man jo gennem områder af byen, man ellers ikke ville besøge. Vi kører forbi en hel del af de traditionelle lettiske huse af træ. På et tidspunkt må chaufføren bimle adskillige gange med sporvognsklokken, fordi en fuld mand vralter rundt midt på skinnerne.

Siden kører vi ud i kæmpe sovjetiske look-a-like boligkvarterer. Det ser ensformigt og trist ud, men de nyudsprungne bøgetræer gør, at det ikke bliver helt galt. Fruen, der følger med på gps, mener, at vi skal stå af, for snart kommer vi til et endnu mere trøstesløst industrielt havneområde.

Tøj i lettisk husmoderstil

Vi går ind i et stort indkøbscenter med en tøjbutik med tøj i lettisk husmoderstil. Der er også en boghandel med bøger udelukkende på russisk. Det er der ikke noget odiøst i, for 42 procent af Rigas indbyggere tilhører det russiske mindretal. Det siges, at letterne har det sådan med den samlede 29 procent store russisktalende befolkning, at det minder dem om en periode i Letlands historie, de helst ikke vil huske på.

I supermarkedet finder jeg nogle små poser med små tørrede fiskesnacks i forskellige varianter med en sørøverkaptajn udenpå. De smager afsindigt meget af fisk, men er sjove at udfordre sine venner med efter et par øl. Vi går en lille runde i området. Der er et par huse med rigtig nydelige køkkenhaver og en samling træer med små sprutflasker i buskene ved siden af. Det er forbudt at drikke offentligt i Letland.

I en kiosk »Narvesen« køber vi gyldige billetter til hjemturen for to euro pr. stk.

Tilbage i centrum suges vi ind i en butik med en meget lille facade ud mod gaden »Muzikas Instrumenti« står der. Da vi først er kommet ind ad en lille forgang, åbenbarer der sig en masse mindre rum med musikinstrumenter, - især strengeinstrumenter. En yngre mand sidder bag disken og spiller guitar. Vi støver rundt og kigger på de spændende varer og får en snak

med fyren. Pludselig rejser han sig og spørger, om vi vil se værkstedet, hvor de reparerer strygeinstrumenter. En dør låses op, og vi vises ind i et lille dunkelt værksted midt i butikken. Der hænger violiner langs væggen, klar til afhentning og midt på et »operationsbord« ligger en kontrabas uden strenge. Overalt er der specialværktøj til reparation af strygeinstrumenterne, og fra et indrammet fotografi højt på væggen, ved siden af en række diplomer, skuer stifteren af stedet ud over lokalet. Der er lidt Aladdins hule over det.

En ekstra dimension

Riga er ikke blot begavet med hundredevis af smukke art nouveau-jugendstil bygninger. På Alberta Iela 12 i vores ambassadekvarter ligger Jugend-museet i en gammel smuk bygning og breder sig over flere etager. Trappeopgangen i sig selv er en oplevelse, og man kommer igennem mange rum fra stadsstuer til køkkenet med spisekammer og tjenestepigens lille hybel. De kvindelige kustoder er klædt ud i datidens tøj. Det giver en ekstra dimension til udstillingerne. Man bliver aldrig træt af at se på de mange smukke detaljer, hvor fantasien har fået frit løb.

Landet har naturligvis også et besættelsesmuseum. Letland erklærede sin selvstændighed fra Sovjet Rusland den 18. november 1918. Herfra gik der blot godt halvandet år, til landet blev annekteret af Sovjet, og en systematisk russifikation begyndte. Bønder i hobetal blev frataget deres jord og deporteret til fjerntliggende russiske egne. Over 700.000 mennesker fra USSR-republikker blev flyttet til Letland, således at procentdelen af oprindelige indbyggere faldt drastisk. Lettere blev betragtet som anden-rangsborgere i deres eget land.

Tårerne frem i øjenkrogen

Et billede, der virkelig får tårerne frem i øjenkrogen, er beskrivelsen af den folkelige demonstration den 23. august 1989, hvor to millioner mennesker i de tre baltiske lande dannede en over 600 kilometer lang menneskekæde fra Tallinn i Estland til Vilnius i Letland, for at gøre den vestlige verden opmærksom på Sovjets stadige besættelse af de tre lande. Et andet billede viser en væltet Lenin-statue og en storjubilende lettisk politiker, der løfter telefonrøret op efter at have modtaget beskeden om Letlands optagelse i FN. Den 4. maj 1990 erklærede Det Øverste Råd Letland for uafhæn-

gigt af Sovjet. På vores sidste hele dag i Riga siger kalenderen pudsigt nok også 4. maj, og vi er spændte på, hvad der venter. Ved det store frihedsmonument har der været blomster- og kransenedlæggelse, da vi når frem. Flere hundrede børn med blæseinstrumenter er ved at tage opstilling. Det ser imponerende ud med farvestrålende blomster og glimtende tubaer. Musikken, der følger, lyder vist bedst for de mange forældre. Jeg er henne og fotografere nogle meget gamle krigsveteraner, der sidder på en bænk i skyggen i fuld uniform med medaljer.

Der er sat boder op med kunsthåndværk og kulinariske specialiteter. I en bod med legetøj i træ kommer vi i snak med en mor og en smuk datter i nationaldragt. Datteren poserer gladeligt for os i det flotte skrud. Hun fortæller at tøjet stammer fra den sydlige del af landet. Der sker altså noget med en god gang make-up, højrød læbestift og en farvestrålende dragt på en i forvejen smuk ung kvinde!

Fire af hendes venner står pludselig i biksen, og jeg får arrangeret et billede af dem alle fem. Ved Rådhuspladsen er i dagens anledning opsat en scene, hvorfra flere bands optræder. Tre personer på scenen åbner dagen med en tale. Man forstår ikke et ord bortset fra, at der bliver sagt Letland utallige gange.

Middelalderlige instrumenter

Et af bandsene er et herreband, der spiller på middelalderlige instrumenter og synger flerstemmig sang. Musikken er lidt dyster i udtrykket. Der grilles og koges i store jerngryder, og et par hundrede er mødt op i egnsdragter fra hele landet. Folkloremusik- og dans har en kæmpeplads i alle de baltiske stater. På et tidspunkt afgår et optog herfra med alle de udklædte i deres flotte dragter.

Vi har hjemmefra reserveret et bord i »A la Pagrab«, hvor der optræder et folk-orkester, og man samtidig kan spise. Tæt på os sidder et par unge tyske kvinder. De får serveret hvert et stort glas cider og to store 5 cl. Riga Bitter, - Letlands signatordrik, der smager som Fernet Branca. Jeg sidder og venter tålmodigt på deres reaktioner, til de omsider skåler og antager nogle virkelig forkrampede udtryk i ansigterne.

Over for os ankommer et 12 personers engelsk selskab, der fejrer en 60-års fødselsdag. Nøj, hvor de dog larmer, - allerede før de går i gang med at drikke igennem. Dem ved nabobordene kan slet ikke kommunikere. Den unge kvindelige

Krigsveteraner tager et hvil i skyggen under nogle træer tæt på frihedsmonumentet, hvor et par hundrede børn gør klar til messingmusik i anledning af Letlands løsrivelse fra Sovjet den 4. maj 1990. Ved et arrangement på Rådhuspladsen samme dag opfordres folk til at møde op i folkedragter.

Mens landene øst for jerntæppet sprang ud på stribe som selvstændige efter Berlinmurens fald, blev Baltikum overladt til sin egen skæbne. Det gjorde man opmærksom på med en over 600 km. lang menneskekæde den 23. august 1989.

Vi får en snak med den unge kvinde længst til højre, hvis mor har en bod med hjemmelavet trælegetøj, da yderligere fire unge mennesker i smukke folkedragter dukker op og beredvilligt lader sig fotografere.

tjener har glemt os med hovedretten. Så går bandet i gang. Der er en mandolin med på første nummer, - ellers kun sang og harmonika, fire ældre herrer, og en tromme på et flot stativ. Ret amatøragtigt er det. Maden er simpel, tung og herreagtig og passer fint til den ensformige musik, da vi omsider får den serveret. Lokalet er meget stemningsfuldt, men stedet minder lidt om en turistfælde.

Søndag tjekker vi ud af det fine Hotel Monika og efterlader bagagen. Vi tager sporvognen ud til Frilandsmuseet, der ligger i Rigas udkant. Det er rart at komme lidt væk fra byens larm, selv om den gamle bydel er dejligt bilfri. Træhuse og kirker fra de sidste par hundrede år ligger spredt ud over et stort kuperet skovområde. De fleste af husene kan man besøge indenfor, og ved nogle enkelte er kusten klædt på i tidstypisk mundering. Der er salg af Østersø-rav og andre souvenirs, men forsvindende få gæster. Vi observerer måske sammenlagt 15 i alt på to timer, - og det på en søndag med godt vejr. Et par af dem sidder sammen med os foran en bjælkehytte midt i skoven, får serveret et stykke hjemmebagt kage og nyder en fremragende håndværksøl fra fad. Med det billede slutter knapt fem dages besøg i Letlands smukke hovedstad.

Trappeopgangen uden for Art Nouveau Centre er en oplevelse i sig selv. Museet er fint, men Riga er nærmest et stort museum med hundrevis af kunstnerisk dekorerede husfacader.

Fiskeafdelingen i Rigas store centralmarked Centraltirgus er kolossal. Findes den store variation af fisk virkelig i Østersøen? Der må være en ualmindelig stor daglig omsætning på dette sted.